

СЕКЦІЯ 3. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Долматов С. В.

аспірант,

Державна навчально-наукова установа

«Академія фінансового управління»

м. Київ, Україна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-611-2-24>

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕВІРКИ ПОХОДЖЕННЯ КОШТІВ, ЩО ВНОСЯТЬСЯ ЯК ЗАСТАВА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Достовірний та об'єктивний фінансовий моніторинг є ключовим елементом забезпечення економічної, фінансової та національної безпеки держави. У сучасних умовах його ефективність безпосередньо впливає на здатність держави протидіяти корупції, відмиванню коштів та іншим фінансовим правопорушенням [1]. Водночас у практиці застосування інституту застави у кримінальних провадженнях в Україні зберігаються суттєві проблеми, пов'язані з прозорістю фінансових операцій та належним контролем за походженням коштів. Особливо гостро ці питання постають у справах, що мають суспільний резонанс або стосуються політично значущих осіб.

Актуальність проблеми підтверджується конкретними кейсами, зокрема ситуацією із колишнім віце-прем'єр-міністром Олексієм Чернишовим, де у 2025 році застави у розмірі 120 млн грн та 51,6 млн грн були внесені різними фізичними особами. При цьому у відкритому доступі відсутня інформація щодо належної перевірки фінансової спроможності цих осіб та законності походження відповідних коштів. Така ситуація викликає обґрунтовані сумніви щодо ефективності існуючих механізмів фінансового контролю та їх здатності запобігати можливому використанню нелегальних фінансових ресурсів.

Однією з ключових проблем є відсутність належної публічності та прозорості процедур перевірки джерел походження коштів, які вносяться як застава. У багатьох випадках великі суми можуть бути внесені третіми

особами без належного аналізу їх доходів, активів та фінансової історії. Це створює сприятливі умови для використання інституту застави як інструменту легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Відсутність чітких вимог до розкриття інформації про заставодавців також ускладнює громадський контроль і підриває довіру до правосуддя.

Суттєвою прогалиною є також недосконалість законодавчого регулювання статусу заставодавців, які не є сторонами кримінального провадження. Наразі такі особи фактично не підлягають комплексній перевірці на предмет відповідності їхніх доходів сумам застави. У результаті виникає ризик використання підставних осіб або фінансових посередників для внесення коштів сумнівного походження. Це, у свою чергу, посилює загрозу легалізації корупційних доходів та інших незаконних фінансових потоків. Корупція, як зазначається у наукових дослідженнях, є однією з найсерйозніших загроз економічній безпеці України, оскільки призводить до розкрадання державних ресурсів, зниження ефективності економіки та погіршення добробуту населення, а також може спричиняти політичну нестабільність [2].

Крім того, проблема полягає у формальному характері існуючих процедур фінансового моніторингу у контексті внесення застави. Навіть у випадках, коли перевірка формально здійснюється, вона часто не є достатньо глибокою та не передбачає аналізу складних фінансових схем, пов'язаних із переміщенням коштів через різні юрисдикції або використанням пов'язаних осіб. Відсутність чітких алгоритмів взаємодії між судами, правоохоронними органами та суб'єктами фінансового моніторингу також знижує ефективність контролю.

Вдосконалення механізму перевірки походження коштів, що вносяться як застава, потребує комплексного підходу. Насамперед доцільно запровадити обов'язкову поглиблену перевірку джерел походження коштів у випадках внесення значних сум, особливо коли йдеться про третіх осіб. Така перевірка має включати аналіз доходів, активів, податкової історії та фінансових операцій заставодавця. Важливим є також запровадження обов'язку надання документального підтвердження законності походження коштів, зокрема довідок про доходи, декларацій або інших фінансових документів.

Не менш важливим є підвищення ролі суду у забезпеченні фінансової прозорості. Доцільно зобов'язати суди відображати у своїх ухвалах інформацію про здійснення перевірки походження коштів та оцінку фінансової спроможності заставодавця. Це сприятиме

підвищенню рівня відкритості судового процесу та забезпечить додатковий механізм контролю.

Додатково необхідно посилити координацію між органами фінансового моніторингу, банківськими установами та правоохоронними органами з метою своєчасного виявлення підозрілих фінансових операцій. Використання сучасних цифрових інструментів аналізу даних та автоматизованих систем моніторингу може значно підвищити ефективність таких перевірок. Важливим кроком також є гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами у сфері протидії відмиванню коштів.

Таким чином, існуючі недоліки у механізмі перевірки походження коштів, що вносяться як застава, створюють значні ризики для фінансової системи та підривають довіру до інституту правосуддя. Їх усунення потребує не лише законодавчих змін, але й практичного вдосконалення процедур фінансового контролю. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності фінансового моніторингу, зниженню рівня зловживань у цій сфері [1], а також зміцненню довіри суспільства до кримінального процесу та державних інституцій загалом.

Література:

1. Гнаткович О., Овчиннікова Т., Смолінська С. Фінансовий моніторинг в Україні та напрями його покращення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38.
2. Гордей О., Новицька О., Курманчук Ю., Ульянчик Д. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг щодо корупційних дій в Україні. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2023. № 2.